

1 Avqust Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Günüdür

Xalqımızın qürur mənbəyi

Dahilər, müdriklər dil haqqında birbirindən qiymətli fikirlər söyləyiblər, ünsiyyət vasitəsi olan dilə yüksək dəyər veriblər. Xalqın dili mənsub olduğu millətin inkişafı, düşüncə tərzini və ümumən gündəlik həyatı ilə birbaşa bağlıdır. Məhz elə buna görə də millətin gücü o xalqın dilinin, düşüncəsinin inkişafı ilə müəyyən edilir.

vəzifələr dəqiq müəyyənləşdirildi. Ümummilli Lider Heydər Əliyev ideyalarının layiqli davamçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin doğma dilimizə həssaslıqla yanaşmasının nəticəsidir ki, azərbaycanlı düşüncəsini əks etdirən sanballı əsərlər latın qrafikasında yenidən nəşr edildi. Prezidentin 2004-cü il yanvarın 12-də imzaladığı "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" sərəncam həm də əlifba ilə

Dil hər bir millətin maddi və mənəvi irsini qoruyan və daim yaşadıb inkişaf etdirən əvəzsiz bir vasitədir. Həyat göstərir ki, dil insanın mənəvi aləminin zənginləşməsində, dünyagörüşünün formalaşmasında, ətrafındakı ilə ünsiyyət qurmasında, bilik qazanmasında böyük rol oynayır. Dünyada yüzlərlə dil var. Azərbaycan dili isə bizim üçün bu dillərin sırasında ən möhtəşəmi, əzəmətlisidir.

Xalqın tarixində baş verən yaxşı, pis nə varsa, hamısı dilə hopur, dildə yaşayır. Cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin dilə yanaşmasından asılı olmayaraq, dil onu yaşadanların, uğrunda canından keçənlərin dilidir, onların gələcək nəsillərə əmanətidir. Millətin dilinin dövlət dili statusuna yüksəlməsi tarixi hadisə, milli dövlətçilik tarixinin ən şərəfli səhifəsidir. Bu, hər şeydən əvvəl millətin millət olaraq varlığının təsdiqidir. Çünki dilin dövlət dili statusuna yüksəlməsi millətin öz taleyinə sahibliyinin, dövlət qurmaq və qorumaq qüdrətinin, eyni zamanda dilinin zənginliyinin sübutudur, qürurverici tarixi hadisədir.

Tarixi zərurətdən doğan əlifba islahatı

Azərbaycan ədibləri, alimləri, dövlət xadimləri dilimizin inkişaf etməsində, yaşamasında mühüm rol oynamışlar. Əsrlərlə müxtəlif xalqların mədəni əlaqəsinə xidmət edən ərəb qrafikasının dilimizin səs sistemini bütün dolğunluğu ilə əks etdirə bilməməsi, onun quruluşu və xarakteri haqqında tam aydın təsvir yaratmaması XIX əsrin ikinci yarısından etibarən böyük mütəfəkkir Mirzə Fətəli Axundzadə başda olmaqla, dövrün mütərəqqi maarifçi ziyalıları əlifba islahatı problemi üzərində düşünməyə vadar etmişdir. Bu, Azərbaycan xalqının həmin dövrdə yaşadığı tarixi şəraitdən doğan zərurət idi.

XX əsrin əvvəllərində cərəyan edən ictimai-siyasi və mədəni proseslərin gedişatı, mövcud əlifbanı daha əlverişlisi ilə əvəz etmək ideyasını ortaya atmışdı. 1922-ci ildə Azərbaycan hökumətinin qərarı əsasında yeni Əlifba Komitəsinin yaradılması, həmin komitəyə Azərbaycan dili üçün latın qrafikalı əlifba tərtibinin tapşırılması yeni qrafikaya keçilməsi yolunda ilk ciddi addım idi. 1923-cü ildən etibarən latın əsaslı əlifbaya keçmə prosesi sürətləndirildi. 1926-cı ildə keçirilmiş Birinci Ümumittifaq Türkoloji qurultayın tövsiyələrinə cavab olaraq 1929-cu il yanvarın 1-dən etibarən Azərbaycanda kütləvi şəkildə latın qrafikalı əlifba tətbiq edildi. Həmin əlifba 1940-cı il yanvarın 1-dən kənd yazısı əsasında tərtib edilmiş yeni qrafikalı əlifba ilə əvəz edildi.

Müstəqilliyimizin qazanılmasından sonra yaranmış tarixi şərait xalqımızın dünya birliyinin ümumi yazı sisteminə qoşulması üçün yeni imkanlar açdı və latın qrafikalı Azərbaycan əlifbasının bərpasını zəruri etdi. Ötən əsrin 70-ci illərinin ortalarından başlayaraq keçmiş SSRİ-nin tərkibindəki respublikaların ictimai-siyasi həyatında dil məsələsi yenidən gündəmə gəldi. İttifaq Konstitusiyasının qəbulundan sonra milli dillərin sıxışdırılması prosesi yeni vüsət aldı. Belə çətin şəraitdə ana dili məsələsinin təbliği ilə məşğul olmaq böyük cəsarət tələb edirdi. O, 1930-cu illərdə dil məsələsini qabardıb müzakirə edənlər Sibirə sürgün olunurdu. Hətta milli respublikaların rəhbərləri də ana dili məsələsini gündəmə gətirməkdə çətinlik çəkirdilər.

Bütün süni məhdudiyət və əngəllərə baxmayaraq, Ulu Öndər Heydər Əliyev ana dili məsələsində öz mövqeyini hər za-

man çox qətiyyətlə qorumağa müvəffəq olmuşdur. Dövlət dili uğrunda ardıcıl və uğurlu siyasət yürüdən Ümummilli Lider ziyalıları, xalqı ana dilinin dövlət dili kimi yaşamaq hüququ uğrunda mübarizəyə səfərbər etmişdi. Böyük tarixi şəxsiyyət SSRİ Konstitusiyası haqqında danışıqların öz nitqində xüsusi olaraq vurğulamışdır ki, konstitusiya vətəndaşlara təhsil hüququ vermişdir. Bu hüquq ana dilində oxumaq imkanı ilə təmin olunur.

Bütün qarşılaşdığı çətinliklərə baxmayaraq, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycan dilinə dövlət dili statusunun verilməsində əvəzsiz rolu olmuşdur. 1978-ci il aprelin 2-də IX çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Konstitusiyasının layihəsi və onun ümumxalq müzakirəsinin yekunlarına həsr olunmuş VII sessiyasında məruzə ilə çıxış edən Ulu Öndər Heydər Əliyevin təklifi ilə 73-cü maddəni aşağıdakı redaksiyada vermək təklif olunmuşdur: "Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir."

Ulu Öndər Heydər Əliyev dilimizi sevə-sevə müdrikəsinə demişdir: "Müxtəlif dillərə mənsub olan insanlar Azərbaycan dilini sadəcə eşidərək, onun mənasını o qədər bilməyərək, Azərbaycan dilinin nə qədər şeirə bənzədiyini, xoş ahəngli olduğunu dəfələrlə qeyd ediblər. Biz dilimizlə fəxr etməliyik. Dil hər bir millətin milliliyinin əsasıdır. Ona görə də hər bir gənc öz ana dilini, Azərbaycan dilini, müasir Azərbaycan dilini görək ən incəliklərinə qədər bilsin və bu dildən istifadə etsin. Biz müstəqil Azərbaycanda Azərbaycan dilini dövlət dili etdiyimiz kimi, cəmiyyətimizdə də, xalqımızın içində də Azərbaycan dilini mütləq hakim dil etməliyik."

Azərbaycan dili və azərbaycançılıq ideyası

1995-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası hazırlanarkən dövlət dilinin necə adlandırılması ilə bağlı müxtəlif təkliflər irəli sürülmüşdü. Təkliflərin əksəriyyətində ana dilimizin Azərbaycan dili adlandırılması dəstəklənirdi. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul olunan ilk konstitusiyasında xalq referendum yolu ilə öz mövqeyini nümayiş etdirərək, ölkədə dövlət dilinin Azərbaycan dili adlandırılmasına yekdilliklə tərəfdar olduğunu bildirdi. Bundan sonrakı illərdə "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında", "Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında" imzaladığı fərmanlar, milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması istiqamətində həyata keçirdiyi məqsədyönlü siyasət Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan dili və azərbaycançılıq ideyasının formalaşması yolunda göstərdiyi misilsiz xidmətlərdir. Bu xidmətlər heç vaxt unudulmayacaq.

Ümummilli Liderin 2001-ci il iyulun 18-də imzaladığı "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında", həmin il avqustun 9-da imzaladığı "Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Gününün təsis edilməsi haqqında" fərmanlar ana dilimizin qorunması və inkişafı baxımından çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Digər fərmanla 1 Avqust - Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Günü elan edildi. 2003-cü il yanvarın 2-də isə Ulu Öndər Heydər Əliyevin fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qüvvəyə mindi. Qanunda dövlətin ana dilinə qayğısı istiqamətində əsas

bağlı problemləri həll etdi. Ölkə başçısının 2012-ci il mayın 23-də imzaladığı "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı haqqında" sərəncam da ana dilimizə verilən yüksək dəyərin göstəricisidir.

Azərbaycan dili ilə bağlı tarixi sərəncamlar

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan dilinə böyük sevgisini bildirərək demişdir: "Azərbaycan dilinin qorunması hər kəsin borcudur. Zənginliyi nöqtəyi-nəzərdən Azərbaycan dilinin dünya dilləri arasında xüsusi yeri vardır. Son vaxtlar Azərbaycan dilinə daxil edilən bəzi kəlmələr dilin dəyişilməsinə səbəb olur. Dilin orijinallığının qorunması məsələsi media ilə bağlı qurumların, eləcə də telekanalların da öhdəsinə yeni vəzifələr müəyyən edir. Ümummilli Lider də öz çıxışlarında Azərbaycan dilinin saflığının qorunması üçün çağırışlar edir, dilimizin türk dilləri ailəsində xüsusi müstəqil mövqeyini vurğulayırdı. Ümummilli Liderin təşəbbüsü ilə hər il Azərbaycanda avqustun 1-i Azərbaycan əlifbası və dili günü kimi qeyd olunur".

Prezident İlham Əliyevin 2004-cü il 14 yanvar tarixli "Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının nəşri haqqında", eləcə də 2007-ci il 30 dekabr tarixli "Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin Azərbaycan dilində nəşri nəzərdə tutulan əsərlərinin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında" sərəncamları ilə ana dilinin həyatımızın bütün sahələrində müfəssəl tətbiqi gerçəkləşib. Müasir dövrün tələblərini və reallıqlarını nəzərə alan Azərbaycan Prezidentinin "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nı 2013-cü il 9 aprel tarixli Sərəncamı ilə təsdiq etməsi milli və mənəvi varlığımızın güzgüsü olan ana dilimizin saflığının və zənginliyinin qorunması baxımından mühüm tarixi hadisədir. Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan dilinin elektron məkanda daha geniş istifadəsinin təmin edilməsi ilə bağlı bir sıra tədbirlər haqqında" 2018-ci il 17 iyul tarixli sərəncamı Azərbaycan dilinin inkişafı və tətbiqi dairəsinin daha da genişləndirilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Prezident İlham Əliyevin 2018-ci il noyabrın 1-də imzaladığı "Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilində istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Fərmanı ölkəmizdə dövlət dilinin daim diqqət mərkəzində saxlanıldığını bir daha təsdiq edir. Həmin fərmandan irəli gələn vəzifələrin icrası çərçivəsində Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarı ilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitoring Mərkəzi yaradılıb.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 2001-ci il 9 avqust tarixli Fərmanına əsasən, hər il Avqustun 1-i Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Günü kimi qeyd edilir. Bu gün xalqımızın tarixinə əlamətdar gün kimi yazılıb. Artıq 33 ildir ki, Azərbaycan xalqı bu günü böyük coşqu ilə qeyd edir. Ana dilimizə və əlifbamıza olan sevgimiz daha da artır. Çünki Azərbaycan dili və əlifbası xalqımızın qürur və iftixar mənbəyidir.

Vahid MƏHƏRRƏMOV,
"Azərbaycan"